

FÁBRI ISTVÁN-VEROSZTA ZSUZSANNA:

Adatok és vélemények mérlegen

A HAZAI RANGSORKÉSZÍTÉS DÖNTÉSEI ÉS DILEMMÁI TÍZ ÉV TÁVLATÁBAN

A tizedik évébe érkezett magyarországi felsőoktatási rangsorkészítés mára stabil pozícióval épül be mind a felsőoktatási közbeszéd és marketing világába, mind a közvélemény tájékoztatói forrásainak körébe. Az alábbiakban az eddigi egyetlen átfogó és szisztematikusan építkező hazai rangsorprogram legfontosabb szakmai megfontolásait és módszertani tanulságait mutatjuk be. A korábban UnivPress rankingként indult, majd később Felvi rangsor néven ismertté vált kutatási program egyévtizedes folyamatában a kezdeményező Universitas Press Felsőoktatás-kutató Műhely együttműködő partnere kezdettől fogva az Országos Felsőoktatási Információs Központ (OFIK)¹ volt, amely az utóbbi években nem csak finanszírozta az ezzel kapcsolatos kutatásokat, hanem a hivatalos felsőoktatási tájékoztatáspolitiká szerves részévé tette azt.

A Felvi rangsor elvei és ezek elméleti háttere

A kutatási program induló szakaszában az alapokat a nemzetközi tapasztalatok elemzése alapján a presztizsrankorok és adat alapú rangsorok komplex programjának kialakítása jelentette, amihez egy országos reprezentatív hallgatói véleményfelmérés és a hozzáférhető adatbázisok alkalmazásának eredményeinek összevetése társult. Az UnivPress Ranking, illetve a Felvi Rangsor célcsoportja kezdettől fogva igen széles volt: továbbtanulni szándékozó és intézményválasztás előtt álló fiatalok, illetve szüleik, munkaadók (cégek, vállalatok, intézmények), a felsőoktatási szféra különböző szakmai és egyéb szereplői, továbbá maguk az érintett felsőoktatási intézmények. Az elkészült rangsorok az évek folyamán számos csatormán hozzáférhetővé váltak: napilapokban,² internetes formában,³ önálló könyvben,⁴ később az Educatio Kft. tájékoztató kiadványaiban⁵, internetes online-interaktív formában⁶, végül pedig 2006-tól egy hetilap által megjelentetett önálló mellékletben.⁷

A Felvi rangsor mögött álló tíz év áttekintésében azokkal a kutatói és értelmezési dilemmákkal foglalkozunk most, amelyek egyfelől folyamatos átgondolásra és döntésre készítetik a rangsor készítőit, másfelől a hazai rangsörtörténetben mennyiségileg is egyedülálló információkkal gazdagított eredményeket produkálnak. A Felvi rangsor készítői által vállalt feladat egy hivatalos (intézményi,

1 Jelenleg az Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. keretében működik.

2 Világgazdaság, Magyar Hírlap

3 unipresszo.hu, felvi.hu

4 Egyetemek mérlegen 2005 és Egyetemek, főiskolák mérlegen 2006 - Felvi Rangsorok. Budapest, Educatio Kht. - OFIK

5 Mít kinál a magyar felsőoktatás? 2001, 2002, 2003, 2004, 2005 és Felsőoktatási felvételi tájoló 2006, 2007, 2008, 2009, 2010. Budapest, Educatio Kht. - OFIK

6 A Felvi rangsor online interaktív változata a Felvi.hu-n 2007-2010.

7 Felvi rangsor 200, 2008, 2009, 2010 - HVG Diploma melléklet

minisztériumi, felsőoktatás-statisztikai) adatállományon nyugvó, intézményi mutatókkal dolgozó rangsor létrehozása, amelyhez „egyenrangú partnereként” hallgatói véleményekből nyert „puha” adatok kapcsolódnak. A Felvi rangsor tehát koncepciójában a hallgatói választást és véleményt egyenlő értékűnek tekinti a szakmai közfelfogásban szereplő kemény rangsorképző adatokkal. Ez a döntés természetesen szakmai viták sorát indukálta, s mint minden választás, nem mentes a készítőik értékalapú döntésétől. Ez a dilemma, tehát a készítőik értékválasztásának a rangsorkészítési elvek kidolgozásában betöltött meghatározó szerepe azonban a rankingek készítésének alaptétele, nem csak a hallgatói vélemények beépítéséhez tapad. A kizárólag hivatalos statisztikán nyugvó, magas szinten kvantifikált adatokkal és eljárásokkal dolgozó rankingek is egyértelműen a készítőik értékválasztásán alapulnak. Ezeket a döntéseket, elveket és választásokat tartalmazzák a rankingekhez társuló módszertani leírások, amelyekben a készítőik pontosan pozicionálják rangsorukat, egyértelműen kimondva, hogy mit tartanak a felsőoktatási teljesítményről, az egyetemek és főiskolák funkciójáról, a felsőoktatással szembeni követelménytámasztás kompetens megfogalmazásairól. Mindebből számos következmény fakad, ezek közül is leginkább szembeötlő a rankingeket övező folyamatos viták sorozata, az érintettek folyamatos pozicionalizálódása ezekben a vitákban⁸. Intézményi szinten ez a különböző rangsorok alapján elért helyezések kommunikációjában és az egyes rangsorok ezen alapuló fogadtatásában, szakmai legitimitációjában mutatkozik meg. A nemzetközi szintűen zajló rankingek hatásainak vizsgálata azt mutatja, hogy az elért intézményi eredmények a kommunikálástól, a hozzájuk kapcsolódó intézményi stratégiától függően visszahatnak a működésre. A rankingek által megcélzott potenciális hallgatók esetében kevésbé tiszta a kép, úgy tűnik, a rangsorok épp a legtágabb közönségben nem tudnak még döntés-befolyásoló szerepet kapni.

A (leendő) hallgatók tömege a rankingek két oldalán is nagy súlyt képvisel tehát. Kimeneti szempontból nagy feladat az eredmények interpretálása, „fogyaszthatóvá tétele” a célközönség e része felé. Bemeneti szempontból ugyanakkor a hallgatók képeben egy olyan sokaság áll a rangsorkészítők rendelkezésére, akik - bár kétségtelenül korlátozott, szűkített és szubjektív nézőpontból, ám - belülről, életszerűen ismerik a felmérni kívánt intézményeket. A Felvi rangsor koncepciója a hallgatói vélemények egyenrangú beépítésén alapul, figyelembe véve, hogy a rangsor fő vállalt törekvése az intézményi presztizs minél hitelesebb megragadása. A presztizst döntően a hallgatói jelentkezések számában és a diákok közfelfogásában elfoglalt helyként határozhatjuk meg, amelyet kétségtelenül objektív és szubjektív elemek jelenítenek meg, és amelyek valamilyen szinten nyilvánvalóan részét képezik az egész társadalmat jellemző általános vélekedéseknek. Ezen az elven alapulva a felsőoktatási rangsorok készítése a hallgatói véleményekre támaszkodó rangsorokkal indult meg, a kutatók a későbbiekben építették be az (egyébként igen nehézkesen rangsorolható) intézményi adottságokat mérő rendelkezésre álló objektív adatokat a sorrendbe. Az információs igények és a továbbtanulók társadalmi differenciáltsága jelentősen megnövelte a magyar egyetemekről kialakult közfelfogások, toposzok jelentőségét. Ezeknek a legfontosabb hordozói, terjesztői nyilvánvalóan maguk a képzés résztvevői, vagyis a mai hallgatók. Ezért annak megismerése, hogy ők mit gondolnak a képzésről, egyben támpontokat adhat ahhoz is,

8 Fábri György habilitációs dolgozatában „rangsorjátéknak” nevezi azt a folyamatot, amelyben nem csak a felsőoktatási rangsorok készítői fejtik ki - módszertani és elvi megfontolásaik ismertetése során - álláspontjukat a felsőoktatás funkciójáról és ezzel összefüggésben a felsőoktatási teljesítmény mérésének általuk fontosnak vélt elemeiről, hanem maguk az érintett intézmények is részévé válnak ennek a folyamatnak azáltal, ahogy kommunikálják saját rangsorhelyezéseiket és minősítik-legitimálják a különböző szakmai műhelyek által készített rangsorokat. (Fábri György: A tudás képe. A felsőoktatás és tudomány társadalmi percepciója az ezredfordulós Magyarországon - tudásátadás és tudománykommunikáció az egyetemi rangsoroktól a Mindentudás Egyeteméig, Budapest, 2009.)

hogyan a továbbtanulni szándékozók között milyen kép él a felsőoktatási kínálatról. Jóllehet a rangsor elvének mögöttes szakmai álláspontja szerint a hallgatók mint a felsőoktatást igénybe vevő első számú célcsoport véleményének figyelembe vétele az intézményi értékelés minden releváns dimenziójában indokoltnak, sőt természetesnek tekinthető, már a szakmai munka kezdeti szakaszában kialakult egy összetett rangsorolási koncepció is, amely az intézményi statisztikákon, adatokon alapuló rangsor-képző szempontokkal bővítette a kimenetet⁹.

A megváltozott felsőoktatási működés, a felsőoktatási teljesítmény átértelmeződése és a felsőoktatással kapcsolatba kerülők körének kiszélesedése a felsőoktatás nyilvánosságának, s így a felsőoktatással kapcsolatos információknak az átalakulását is eredményezte. A felsőoktatás környezetét immár az állami források elosztói, a továbbtanulásba (ezen belül egyre nagyobb arányban az át- és továbbképzésbe) beruházó hallgatók, a konkrét képzési és fejlesztési igénnyel megjelenő üzleti megrendelők alkotják. Márpedig az ő figyelmükért s ezzel forrásaikért a mindennapi információdömping világában kell megküzdeniük az egyetemeknek-főiskoláknak. Ők fogalmazzák meg az újabb és újabb elvárásait a teljesítményre vonatkozóan, s ezzel a teljesítmények prezentációjának újabb és újabb formáit kényszerítik ki. Természetes igény, hogy bármennyire is megváltozzék a felsőoktatás teljesítményértékelése s ennek közönsége, az alkalmazott módszerek és mércék kínáljanak minél objektivebb képet az egyetemek, főiskolák működéséről. Ez az objektivitás azonban nem értelmezhető úgy, mintha bárki is pontosan meg tudná mondani, önmagában és tartalmilag milyen egy egyetem vagy főiskola. A felsőoktatásban zajló oktatási és kutatási folyamat sokkal gazdagabb, árnyaltabb ennél, produktuma pedig sokkal inkább személyekhez (vagyis az életpályájukat egyénileg feldolgozott s megélt tudástöbblettel megkezdő hallgatókhoz, a kreativitás önértékű megvalósulását adaptív és teremtő erővel gyakorló oktatókhoz, kutatókhoz), illetve konkrét kutatási-fejlesztési eredményekhez kötött, mintsem hogy bármiféle statisztikai leírás azt visszaadhatná. Az intézményi presztízis, mint rangsorolási kiindulópont használata nem idegen a felsőoktatás hagyományától sem. A szakmai-felsőoktatási közvéleményben többé-kevésbé elfogadottak az intézményeket nagyrészt egyfajta „akadémiai” megközelítéssel értékelő, tehát elsősorban a képzés szakmai színvonalát mérceként állító oktatói-szakértői vélemények alapján kialakult besorolások - még ha ezek többnyire informálisak is maradnak. Hozzá kell tennünk ehhez, hogy a nemzetközi rangsorok tendenciái a képzés értékelése helyett épp a tudományos teljesítmény mérésének irányába mutatnak elmozdulást. A felsőoktatás „felhasználói szférájának” (szülők, hallgatók, megrendelők, beruházók) preferenciái azonban más szempontokat is mérlegelnek - s ennek során nem pusztán a laikus vélekedés és a rendszer önértékelése válhat el egymástól. Az igazi problémát az jelenti - s ez már magyarországi jelenség -, hogy a felsőoktatásról való informáltság szintje messze nem elégséges a presztíziszempontok kellően megalapozott kikristályosodásához. Magyarországon ugyanis hiányzik a felsőoktatási munkát érintő teljesítménymutatók, normák megszilárdult ismertsége. „Kínálati” szempontból, tehát a szakmai közvélekedés oldaláról „jőnevű”, az általános szakmai megítélés szerint „komoly presztízisű” intézmények így más összehasonlításban már kevésbé jól szerepelnek. Ez persze nem jelenti azt, hogy a külső szempontok bármennyire is mérvadóbbak lennének, mint a belső értékelések. Hiszen a társadalmi, hallgatói, újságírói vélemények igen szűk ismeretbázison alapulnak, többnyire esetlegesen módosuló attitűdök és információhiányok keverékéből születnek.

Minderre tekintettel a Felvi rangsor egy hallgatói presztízssorrend keretében - a magyarországi

⁹ Egyetemek mérlegen. (Szerk.: Fábri György-Roberts Éva), Budapest, Educatio-Társadalmi Szolgáltató Kht. / Országos Felsőoktatási Felvételi Iroda. 2004. 267-268. p.

felsőoktatási szférában úttörő jelleggel, és 2000 óta továbbra is egyedülként - az adott intézményekben tanuló hallgatók véleményére, tapasztalataira alapozva is összehasonlítja az egyetemeket és főiskolákat. Míg a felsőoktatási intézmények rangsorolását meghatározó kemény mutatók objektív adatokból épülnek fel, addig a hallgatói presztizsrangsor elsősorban azt mutatja meg, hogy a vizsgált intézmények hallgatói hogyan vélekednek saját főiskolájukról, egyetemükről, az ott folyó képzés színvonaláról, a diploma értékéről, és hogy az intézmény milyen feltételeket teremt számukra mind a tanulás és szakmai előrelépés-önképzés, mind pedig a mindennapi hallgatói életminőség terén. Mindezekkel összefüggésben arról is képet kaphatunk, hogy a hallgatók milyen mértékben kötődnek egyrészt választott szakterületükhöz, másrészt saját intézményükhöz.

A rangsorok stabilitása mint értelmezési alap – általános tendenciák

A Felvi rangsor mögött álló tíz év tapasztalata több áttekintési lehetőséget is kínál. Az alábbiakban először röviden kitérünk arra az állandóságra, amely az éves adatfeldolgozások eredményeiben mutatkozik meg, s amely ezáltal azt is lehetővé teszi, hogy általában beszélhessünk a Felvi rangsor eredményeiről, ezek összefüggéseiről. Ez a stabil alap lehet aztán kiindulópontja annak a gondolatmenetnek, amely időben átvélő jelleggel tekint rá a felsőoktatási rangsorelemek „kemény” és „puha” mutatóinak olykor ambivalens kapcsolatára, kiemelten kezelve a hallgatók intézményi kötődésének kérdését.

Az intézményi statisztikákon, illetve a jelentkezési és felvételi adatokon alapuló Felvi rangsorok évek óta azonos módszertana lehetőséget ad hosszabb távú tendenciák felvázolására. Ennek alapján általánosságban kijelenthető, hogy az utóbbi években a minőségi mutatók terén érdemi változás nem következett be a hazai felsőoktatási intézmények rangsorában: a legnagyobbak és a legrégebbiek egyben a legjobbak is. Az abszolút rangsorban, vagyis a minden intézményi kart képzésterülettől függetlenül tartalmazó listán az első tíz kar között csak a többezres hallgatói létszámmal rendelkező, nagy hagyományú tudományegyetemek karai találhatók. Emellett feltűnő, hogy az első tíz között továbbra is hiába keresünk nem állami fenntartású intézményt, sőt, a legjobb ötvenbe is mindössze három egyházi egyetemi kar tudott bekerülni. A Magyarországon egyedülállóan bőséges rangsorolási szempontot¹⁰ tartalmazó listák azonban megmutatják azt is, hogy az egyes intézményi mutatók mentén igen eltérő szinten „teljesíthet” ugyanaz a kar. Vannak például olyan hagyományosan jó nevű képző helyek, ahol nagyon magas a tudományos minősítésű oktatók aránya, és általában kiemelkedő a tudományos-szakmai potenciál, ám a felvételt nyert hallgatók előképzettsége, felvételi pontszáma akár még az átlagos szintet sem éri el. Az idén készült kari alapú, a szakok helyett a képzésterületekre fókuszáló hallgatói véleményfelmérés pedig tovább árnyalja a képet, hiszen nem ritka jelenség, hogy a kiemelkedő oktatói és hallgatói minőség nem jár együtt az intézménybe járó hallgatók elégedettségével. Összességében tehát ismét bebizonyosodott: általában nincsenek abszolút jó vagy abszolút rossz, minden területen egyformán szereplő egyetemek és főiskolák. Az intézmények rangsorában a vezető helyek rangját a képzési szerkezet változásai sem tudták érdemben megtörni. A bolognai rendszer bevezetésének eredményeként kialakult új képzési struktúra ugyan elvben jelentősen csökkentette az egyetemek és a főiskolák közötti különbséget, ám a korábbi években tapasztalt

¹⁰ Lásd jelen tanulmány Függelékét!

tendenciának megfelelően főiskolai kar 2009-ben sem tudott bekerülni a legjobb ötven képző hely közé. Komoly ingadozások inkább a nem állami fenntartású intézmények esetében figyelhetők meg az egyes évek rangsoraiban.

Az összevont, avagy egy-egy részterületet lefedő rangsormutatók alapján kialakított sorrendek erős stabilitása - amellet, hogy további elemzésre érdemes tény - megfelelő alapot ad a rangsor-képző változók kapcsolatának immár egyévtizedes tendenciákon alapuló feltáráshoz anélkül, hogy az időbeliség szempontjaira folyamatosan reflektálnunk volna szükséges.

A rangsorok belső dinamikája – a különböző természetű rangorképző változók kapcsolata

Az alábbiakban a rangorképzés egy kiemelt szeletét - a hallgatók intézményi közérzetének alakulását - vizsgáljuk az egyéb változók viszonylatában. Az értelmezési keret csak részben tartalmi, tehát a konkrét eredményekre reflektáló, sokkal inkább rangormódszertani jellegű. Az intézményi közérzet 1-5-ig pontozható hallgatói értékelésen alapuló „puha” változójának alakulását vetjük össze egyrészt az intézményi minőséget rangsoroló „kemény” változókkal, oktatás-statisztikai adatokkal, másrészt a hallgatói vélemények más típusú - dichotóm változóval mért - elégedettségi mutatójával. A 2003-as és 2009-es adatokat egyaránt mozgósító elemzés célja a szubjektív hallgatói intézményértékelés egyéb rangorváltozókkal mutatott kapcsolatának feltárása annak érdekében, hogy a Felvi rangsor alapját képező hallgatói értékelések specifikumairól képet kapjunk. A módszertani különbségek mentén megragadott változó-típusok tartalmi mögöttese és az ezek alapján képezhető sorrendek eltérő alakulása érzékletesen mutatja be a hallgatói vélemények mint rangsorolási rendező elv természetét, használatának nehézségeit és hozadékát, viselkedését más változókhoz képest, és természetesen rávilágít arra is, hogy miért feltételezik egymást kölcsönösen a rangorképzés hallgatói és intézményi aspektusai.

A rangorkészítés „kemény” és „puha” változói alapján létrejött rangsorok - még azok is, amelyek tartalmilag hasonló területre vonatkoznak - olykor egymástól eltérő, vagy épp ellentétes összképet produkálnak. A 2009-ben lefolytatott legfrissebb kutatás során csak a diákok közel 50 szempont alapján értékelték saját intézményüket. Ezek közé tartoznak az intézményi légkör különböző elemeit értékelő változók. Az ily módon kialakított rangsorok tehát azt mutatják, hogyan érzik magukat a hallgatók az intézményükben. Ezen hallgatói értékelést tartalmazó „puha” változók alapján született rangsorok mellett az intézményi minőség „kemény” változói szerinti rangsorok olykor egészen más intézményi sorrendet mutatnak - jól szemléltetve, hogy egy adott intézményt jellemző magas szakmai színvonal nem jár feltétlenül együtt a kellemes intézményi légkörrel. Hiába oktatnak ugyanis elismert, jó nevű tanárok valahol, nem biztos, hogy a diákok jól fogják érezni magukat azon az egyetemen vagy főiskolán. Emellet az is gyakran előfordul, hogy éppen a különböző mutatók alapján legkiemelkedőbb képességű és teljesítményű hallgatók kritikusabbak nemcsak az oktatás színvonalával, hanem a diákok szabadidős lehetőségeivel, illetve általában a hangulatot jelentősen meghatározó intézményi jellemzőkkel (például kulturális vagy sportolási lehetőségek, a hallgatói önkormányzat tevékenysége vagy éppen az oktatók és hallgatók viszonya) is elégedetlenek. Ezek az összefüggések különösen érzékletesen mutatkoznak meg akkor, ha az egyes intézmények helyezését meghatározó intézményi légkörre vonatkozó szempontot kiegészítjük az adott intézmény szakmai - a hallgatói és az oktatói kiválóság - szempontok alapján elért helyezéseivel is.

A fent leírt ellentmondásokat szemléltetve tekintjük át az alábbiakban az egyes képzési területek szakmai teljesítményre és hallgatói közérzetre vonatkozó rangsorainak kapcsolatát. A bölcsészeti és a jogtudományi karok esetében a szakmai szempontok alapján már évek óta a legjobb hazai egyetemi karnak számító Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara csak a középmezőnyben foglal helyet az intézményi léggör összesített rangsorában, sőt ennél is rosszabbul érzik magukat a diákok az egyetem másik, szintén kiváló szakmai mutatókkal rendelkező karán, az ELTE PPK-n. Ezzel szemben a debreceni bölcsészek, jóllehet a hallgatói kiválóság rangsorában csak a középmezőnyben helyezkednek el, a legjobbra értékelik az intézmény által nyújtott szolgáltatásokat és az egyetemi légkört. Hasonló tendenciával találkozunk a léggör szempontjából igen jó értékelést kapott Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kara esetében, amely viszont az oktatói kar színvonalát tekintve marad el egyértelműen a legjobbaktól.

1. táblázat Bölcsészettudományi képzés - Az intézményi léggör és a szakmai minőség rangsorai

Intézménykód	Intézményi léggör		Hallgatói kiválóság		Oktatói kiválóság	
	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám
DE-BTK	1.	57	6.	149	3.	101
KRE-BTK	2.	50	3.	152	9.	81
SZTE-JGYPK	3.	39	14.	125	17.	61
ELTE-BTK	4.	34	2.	168	1.	110
PTE-BTK	5.	32	5.	150	8.	83
PPKE-BTK	6.	30	7.	144	5.	87
ELTE-PPK	7.	28	1.	185	13.	73
SZTE-BTK	8.	23	3.	152	4.	95

2. táblázat Jogtudományi képzés - Az intézményi léggör és a szakmai minőség rangsorai

Intézménykód	Intézményi léggör		Hallgatói kiválóság		Oktatói kiválóság	
	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám
PPKE-JÁK	1.	39	3.	41	3.	24
DE-ÁJK	2.	32	9.	31	6.	21
SZTE-ÁJK	3.	25	3.	41	1.	29
ELTE-ÁJK	4.	17	1.	55	6.	21

Nagyon hasonló tendenciákat látunk a jogászoknál is. A legkiválóbb diákokkal rendelkező ELTE ÁJK-n érzik a legrosszabbul magukat a hallgatók, míg a szakmai jellemzők terén nem éppen csillogó debreceni jogi kar hangulata és szolgáltatási színvonala itt is jó értékelést kapott. Nem meglepő ezek után, ha a fenti ellentmondások kimutathatók a műszaki képzés intézményi rangsorában is. A szakmai mutatók terén csak a középmezőnybe tartozó Debreceni Egyetem Mérnöki Kara vezeti saját képzésterülete összesített rangsorát az intézményi léggör vonatkozásában. Ezzel szemben a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem kifejezetten nagy presztízsű és kiemelkedő

oktatói karral és hallgatókkal rendelkező karai közül több is gyengén teljesített a hallgatói élet különböző elemeit vizsgáló összehasonlításban.

3. táblázat Műszaki képzés - Az intézményi léggör és a szakmai minőség rangsorai

Intézménykód	Intézményi léggör		Hallgatói kiválóság		Oktatói kiválóság	
	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám
DE-MK	1.	102	19.	151	29.	56
BME-VBK	2.	96	3.	219	12.	104
SZE-MTK	3.	78	16.	166	15.	88
ME-GÉK	4.	76	10.	174	8.	115
BMF-KVK	5.	68	33.	99	36.	31
BME-GÉK	6.	62	2.	221	16.	84
PTE-PMMK	7.	61	23.	133	25.	69
BME-ÉŐK	8.	54	6.	207	14.	90
BME-ÉSZK	8.	54	1.	241	24.	71
BME-VIK	10.	53	5.	208	13.	98
BMF-BGK	11.	52	12.	171	35.	32
KF-GAMFK	12.	38	28.	112	39.	24
BME-KSK	13.	32	8.	189	21.	75
SZIE-YMÉK	14.	18	18.	152	34.	38

4. táblázat Informatikai képzés - Az intézményi léggör és a szakmai minőség rangsorai

Intézménykód	Intézményi léggör		Hallgatói kiválóság		Oktatói kiválóság	
	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám
DE-İK	1.	43	6.	85	10.	37
BMF-NİK	2.	31	5.	92	15.	23
DF	3.	30	16.	32	12.	33
BME-VİK	4.	27	1.	114	8.	40
SZTE-TTIK	5.	23	4.	94	1.	69
ELTE-İK	6.	15	3.	99	6.	44

Hasonló jelenséggel találkozhatunk az informatikai képzésben is, bár az ellentmondások itt nem annyira szembetűnőek. A jelentős szakmai múlt, a nagy hírnév más területen sem jelent garanciát arra, hogy a hallgatók minden tekintetben elégedettek legyenek. A gazdasági képzőhelyeken a szakmai mutatók alapján egyértelműen vezető Budapesti Corvinus Egyetem Gazdaságtudományi Kara például igen elmarasztaló kritikát kapott hallgatóitól, ami az intézményi szolgáltatásokat, az oktató-hallgató viszonyt vagy a hallgatói önkormányzat tevékenységét illeti, miközben két, a szakmai mutatók terén

egyébként viszonylag gyengén teljesítő magánintézményben kellemes intézményi légkörről és jó szolgáltatási színvonalról számoltak be a hallgatók.

5. táblázat Gazdasági képzés - Az intézményi légkör és a szakmai minőség rangsorai

Intézménykód	Intézményi légkör		Hallgatói kiválóság		Oktatói kiválóság	
	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám
BGF-KKK (volt BGF-KKFK)	1.	86	12.	197	30.	76
SZIE-GTK	2.	85	10.	205	6.	140
PTE-KTK	3.	76	7.	211	2.	152
KRF-GTK (volt KRF-GK)	4.	66	24.	160	20.	93
KJF	5.	63	9.	206	15.	109
PE-GTK	5.	63	21.	168	26.	80
ME-GTK	7.	57	12.	197	17.	105
BME-GTK	8.	55	2.	221	16.	108
EKF-GTK	9.	51	31.	148	32.	66
BCE-GTK	10.	40	1.	248	3.	145
SZF	11.	38	36.	138	40.	43
BGF-PSZK-BP (volt BGF-PSZFK-BP*)	12.	37	18.	176	40.	43
BGF-PSZK-SA (volt BGF-PSZFK-SA*)	12.	37	27.	155	42.	27
BGF-PSZK-ZA (volt BGF-PSZFK-ZA*)	12.	37	34.	143	34.	65
BGF-KVIK (volt BGF-KVIFK)	13.	19	2.	221	37.	59

* a hallgatói felmérés során nem történt különbségtétel a képzési helyek hallgatói között

6. táblázat Természettudományi képzés - Az intézményi légkör és a szakmai minőség rangsorai

Intézménykód	Intézményi légkör		Hallgatói kiválóság		Oktatói kiválóság	
	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám
SZTE-ÁOK	1.	38	2.	99	4.	57
SE-ÁOK	2.	26	1.	112	2.	59
DE-ÁOK	3.	25	4.	95	1.	63
PTE-ÁOK	4.	23	3.	98	7.	49

Még a gazdaságánál is szembetűnőbb az ellentmondás a szakmai minőség és az intézményi légkör között a négy klasszikus természettudományi egyetemi karon. Itt ugyanis mind az oktatói, mind a hallgatói kiválóság tekintetében legjobban szereplő ELTE Természettudományi Karán találkozhatunk a legrosszabb intézményi légkörrel a hallgatók véleménye szerint, míg a legszerényebb szakmai mutatókkal bíró Pécsi Egyetem Természettudományi Karán bizonyultak a legelégedettebbnek a megkérdezett hallgatók. Az orvos- és agrárképzés esetében a szakmai és „hangulati” tényezők viszonya kevésbé markáns eltérést mutat.

7. táblázat Orvostudományi képzés - Az intézményi légkör és a szakmai minőség rangsorai

Intézménykód	Intézményi légkör		Hallgatói kiválóság		Oktatói kiválóság	
	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám
SZTE-ÁOK	1.	38	2.	99	4.	57
SE-ÁOK	2.	26	1.	112	2.	59
DE-ÁOK	3.	25	4.	95	1.	63
PTE-ÁOK	4.	23	3.	98	7.	49

8. táblázat Agrárképzés - Az intézményi légkör és a szakmai minőség rangsorai

Intézménykód	Intézményi légkör		Hallgatói kiválóság		Oktatói kiválóság	
	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám
SZIE-MKK	1.	36	2.	129	2.	80
DE-GVK (volt DE-AVK)	2.	30	7.	108	11.	50
DE-MTK	3.	29	6.	110	3.	76
BCE-KERTK	4.	27	3.	122	6.	68
SZIE-ÁOTK	5.	25	1.	130	8.	65
NYME-EMK	6.	21	10.	97	7.	66

E fenti példák kissé részletesebb említésekor azt láthatjuk - ezúttal elvonatkoztatva a konkrét intézményi eredményektől -, hogy az oktatás-statisztikai tényadatok és a hallgatóktól érkező vélemény-adatok együttesen festenek plasztikus képet a felsőoktatás minőségéről. A két természetű adat más-más aspektusból rangsorolva az intézményeket egyaránt informatív és vállalható rangsorolási rendező elv. Az eredmények együttmozgásának hiánya, sőt ezen ellentétes tendenciák felismerése pedig nemcsak az adatok tekintetében gazdagítja ismereteinket, hanem felhívhatja a figyelmet egy sajátos, akár részletesebb vizsgálatot is érdemlő felsőoktatási jelenségre - a jól teljesítő, nagy egyetemekkel szemben a kisebb, kevésbé jó szakmai mutatókkal bíró intézmények „hallgató-barátabb” működést tudnak kialakítani.

Ezen a feltárt összefüggésen továbblepve tágíthatjuk tovább elemzésüket a hallgatói közérzet és az intézményválasztás kapcsolata felé. Vajon a szakmailag priorizáltabb intézmények képzési színvonalára, avagy a csekélyebb minőségi mutatókkal bíró egyetemek, főiskolák jobb légköre alakít ki nagyobb intézményi kötődést a hallgatók körében? A kérdés feltárásában 2003-as rankingadatokra

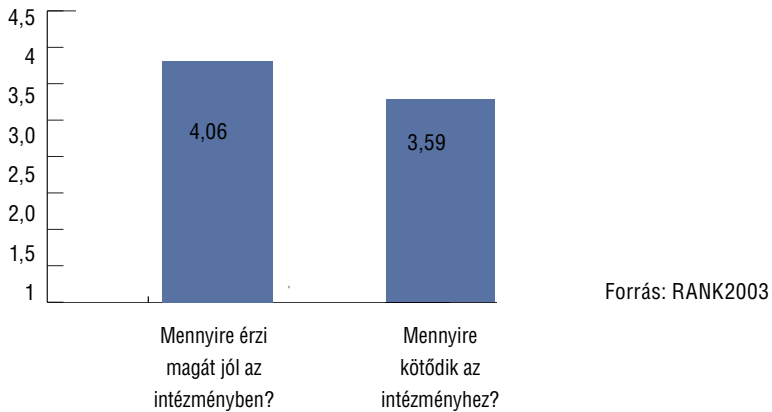
támaszkodva mutatjuk be azt, hogy az intézményi légkör hallgatói minősítésen alapuló értékelése hogyan függ össze az intézményi kötődés ugyancsak hallgatói (tehát szubjektív adatokon nyugvó) alakulásával.

A kötődés mérése során azt vizsgáltuk, hogy a hallgatók, ha ismét jelentkezniük kellene, jelenlegi intézményüket választanák-e. Ez az egyetlen kérdés bizonyos értelemben a legjobb fokmérője az elégedettségnek. Ha ugyanis valaki annak ellenére jelenlegi egyetemi kara mellett dönt, hogy sok szempontból nagyon kritikusan nyilatkozik róla, akkor a gyenge „osztályzatok” mögött vagy a kérdezett magas igény szintje, vagy/és a szakterület intézményi kínálatával való reális számvetés húzódik meg, amit tovább árnyal persze az önigazolás, a diszonzás helyzet tompításának igénye. Nem véletlen, hogy sok felsőoktatási intézmény a különböző szempontú összehasonlítások során való rossz szereplése ellenére továbbra is - olykor a szakterületen tapasztalt átlagos szinthez képest sokkal erőteljesebben - élvezi hallgatóinak „bizalmát”. Ez pedig egy, a pálya- és intézményválasztás előtt álló, érdeklődő fiatal számára a legrelevánsabb információ lehet. Az adott intézmény, kar „újra-választásaként” definiált intézményi kötődésre kapott válaszok egészen közvetlenül - a jelenleg felvételiző fiatalok számára pedig talán a legrelevánsabb formában - mérik a hallgatók intézményi elégedettségét. E változó tehát alkalmas lehet arra, hogy az intézményi légkör és a szakmai teljesítmény mint (láthattuk, hogy gyakran konkurens) vonzeró között rendet tegyen, kijelölve a hallgatók választási motivációinak markáns irányát.

Az erre az egy kérdésre (Ha újra jelentkezne, ismét ezt az intézményt választaná-e?) adott válasz a már felvételt nyert hallgatók esetében nagyrészt tanulmányi, szakmai tapasztalatokon, illetve különböző, az adott intézményhez kapcsolódó benyomásokon, élményeken alapszik. Így bizonyos értelemben magában foglalja az összes korábban felvetett szempontot - sőt, az általunk nem vizsgáltakat is. Az intézményi „kötődés” kérdéskörét a pályaválasztás szemszögéből tekintve azt láthatjuk, hogy a hallgatók többsége, ha tehetné, most is azt az intézményt jelölné meg felvételi lapján, amelyben jelenleg tanul. A jelenlegi intézményük mellett voksolók magas aránya a korábbi pályaválasztási döntések helyességének, megalapozottságának visszaigazolását jelzi. (Fontos elvismódszertani döntésünk volt, hogy ezt a kérdést a többitől eltérően nem ötfokú, 1-től 5-ig tartó „skálán”, hanem úgynevezett dichotóm változóval mértük, vagyis csak „igen” és „nem” válasz kategóriák álltak rendelkezésre. Itt az „igen” válaszok, vagyis az ismét az adott intézményt választóknak az összes válaszdadón belüli (beleértve a „nem tudom” választ adókat is) százalékos arányát tekintettük az egyetemi karok közötti összehasonlítás alapjának. A kötődést mutató hallgatók aránya egy speciális intézményi rangsort jelöl ki, az alapján, hogy a hallgatók milyen arányban látják visszaigazoltnak korábbi jelentkezési döntésüket. (A legnagyobb arányban, közel 98%-ban a Szege-di Tudományegyetem Gazdaság-tudományi Karán tanuló diákok közül választanák ismét jelenlegi tanintézetüket.)

A hallgatói közérzetnek a szakmai minőséggel feltárt kapcsolata után most az intézményi kötődés viszonylatában azt láthatjuk, hogy kérdéses, hogy a viszonylag jónak mondható közérzet milyen mértékben szól konkrétan annak az egyetemnek, ahol a hallgató tanul, és mennyire egy általános, a diáklétből (is) fakadó jó hangulat megnyilvánulása? A vizsgálat során kapott válaszok ugyanis azt mutatják, hogy a diákok kisebb arányban kötődnek intézményükhöz, mint amennyire jól érzik magukat ott. (Ennek kapcsán is az orvosok és a jogászok képviselik a két szélső értéket: az általános orvostudományi karok hallgatóinak kétharmada, a jogtudományi karok hallgatóinak viszont kevesebb, mint fele kötődik teljesen vagy nagymértékben intézményéhez.)

1. ábra A hallgatók közérzete az intézményben (az összes megkérdezett válaszáinak átlaga) (1-5 közötti értékek, ahol az 5-ös jelenti „a teljes mértékben jól érzi magát”, illetve a „teljes mértékben kötődik” válaszkategóriát)

Az egyes szakterületekre koncentráló, részletes intézményi eredményeket feltáró vizsgáldás is megerősíti a közérzet és kötődés előbbiekben felvázolt sajátos kapcsolatát. Az intézményválasztási döntést „tesztelő” kérdésre („Ismét jelenlegi intézményébe jelentkezne-e?”) adott hallgatói válaszokat a légkör értékelésével összevetve az eredmények igen ambivalens hallgatói viszonyulásokat jeleznek - különösen a magas presztízsű egyetemek esetében. Egyrészt igaz, hogy az általában tapasztalt tendenciákhoz hasonlóan ezekben az intézményekben is úgy véli a hallgatók többsége, hogy korábban jó döntést hozott a felvételi jelentkezéskor, vagyis nem kételkedik abban, hogy ha most kellene választania, ismét oda jelentkezne. Másik oldalról viszont, miközben a hallgató kötődésének határozottan a választott intézmény objektív szakmai presztízse az alapja, a közérzet tekintetében, mint azt részletesen bemutattuk, ugyanezek a hallgatók közel sem érzik olyan jól magukat ezen intézményekben, mint több más, alacsonyabb presztízsű intézmény hallgatói. (Érdemes tannal utalnunk egyúttal arra, hogy ez utóbbi - szakmailag hátrébb rangsorolt - intézmények között gyakran találunk fiatalabb, az elmúlt egy-másfél évtizedben alapított felsőoktatási intézményt, ahol az „indulás” lendülete, az oktatók átlagosnál pozitívabb, a hallgatókat intenzíven menedzselő hozzáállása nagymértékben hozzájárulhatott az ott tanulók pozitív közérzetének, de akár a reális szakmai viszonyoktól elrugaszkodó, túlzottan is pozitív, részben szakmai önértékelésének kialakulásához.)

Miként az intézményi kötődés fogalma kapcsán kinyilatkoztatott újraválasztási szándék felülírja az intézményi légkört, a hallgatói közérzet szempontjait, az intézményi kötődés éppígy felülírja azokat a szakmai szempontokat is, amik az oktatás színvonalának, a diploma értékének, az elhelyezkedési esélyeknek a hallgatói értékelésén alapulnak. Az intézmény szakmai színvonalát, oktatói háttérét mérő eredményességi mutatók által „objektíve” legmagasabbra rangsorolt intézmények hallgatói mutatkoznak szubjektív értékelésükben a legkritikusabbnak, feltéve, hogy saját egyetemüket, főiskolájukat önmagában (nem a többi intézményhez viszonyítva) kell értékelniük. Az újraválasztás ebben az értelemben tehát nemcsak a légkör sorrendjénél mutatkozik erősebbnek, hanem a szakmai színvonal kapcsán mutatkozó negatív értékeléseknél is. Mindez akkor igaz, ha a hallgatótól más intézményekkel történő összevetés nélkül, önmagában kérünk szubjektív értékelést.

Ebből következik egyébként a szakterületi (képzési területi) különbségek változójának markáns, sőt mondhatni kulcsszerepe az eredmények értelmezésében. A leendő hallgató ugyanis nem pusztán intézmények közt választ, hanem szakmai érdeklődése révén már egy leszűkített intézményi kör közt kell döntést hoznia. Az a tény, hogy a szakválasztás általában egyben intézményválasztást is jelent, szakterületi szempontú, leszűkített keretek közé helyezi az intézményi kötődés kérdéskörének értelmezését is.

A hallgatói értékelés bevonásának hozadéka

A Felvi rangsor koncepciójának kidolgozása és következetes alkalmazása mögött tehát az a kutatói meggyőződés rejlik, hogy a hallgatói vélekedések egyenrangú beemelése a hagyományos, objektív rangsorképző változók közé nem pusztán azért indokolt, mert lényegi elemmel gazdagítja a felsőoktatási minőség megragadását, de azért is alapvető fontosságú, mert a hallgatói vélekedések és az egyéb mutatók kapcsolatának feltárása számos felsőoktatással, motivációval, döntéshozással kapcsolatos elméleti kérdés vizsgálatára is lehetőséget nyújt.

Ennek szemléltetésére szolgált az intézményi légkör rangsorképző változójának, mint tipikus hallgatói véleménykérdésnek a fenti alaposabb vizsgálata, amely révén több szempontból is rámutathatunk a Felvi rangsor szerkezeti és módszertani elvének tartalmi hozadékaira.

Az intézményi légkör „puha” változóját az intézményi minőség „kemény” változójának kontextusában szemlélve a rangsorokban ellentmondást találhatunk. A hallgatói vélemények bevonása a rangsorba azt mutatja, hogy a hallgatók mintha jobban éreznék magukat az alacsonyabb szakmai presztízzsel jellemezhető intézményekben. Ez az eredmény már önmagában is indokolja a hallgatói vélemények mint párhuzamos rangsorképző tényezők figyelembe vételét.

A hallgatók megkérdezése és értékelésük beépítése azonban ennél is több információval tud szolgálni a szakmai presztízs és az intézményi légkör kapcsolatáról. Az intézményi kötődéssel mint rangsorolási szemponttal kibővített elemzés ugyanis arra mutat rá, hogy a hallgatók intézményválasztásuk igazolásában inkább az objektív, szakmai szempontokat tekintik irányadónak, semmint a szubjektív elemeket. A két különböző természetű adatokkal dolgozó felsőoktatási rangsorolás tehát - a párhuzamos sorrendiség produkálásán túl - e formában lehetővé teheti a hallgatói motivációk feltárását, a diákok értékelését, választásaikat megalapozó szempontok felismerését is, nevezetesen azt, hogy általában a szakmai (illetve munkaerő-piaci) szempontok a meghatározóak akkor, amikor a hallgatóknak intézményválasztásuk megerősítéséről kell nyilatkozniuk.

Miközben rámutattunk arra, hogy a racionális, munkaerő-piaci szempontok a döntéseket jelentősen befolyásolják, természetesen nem hagyhatjuk figyelmen kívül a választás egyéb háttér tényezőit sem, amelyek egyben a választási motivációkra irányuló további kutatások kiinduló alapjai is lehetnek. E tekintetben elsősorban a személyes érdeklődés szempontjának hangsúlyozása a kézenfekvő. Emellett a választást befolyásoló tényezők közt indokolt olyan, pl. regionális adottságokra, meghatározottságokra is tekintettel lennünk, amely a helyi felsőoktatási kínálat, képzési szerkezet választást befolyásoló szerepét érinti. Erdemes figyelembe venni azt is, hogy bár a hazai vizsgálatokban a közérzet nem bizonyult választást domináló tényezőnek, a nemzetközi, főképp amerikai rangsortendenciák elemzése során a kulturális, szórakozási, sportolási lehetőségekre irányuló fokozott figyelemmel találkozhatunk, amely az intézményi marketing szerves részeként a hosszú távú stratégiákba beépülő, választást befolyásoló tényezőként jelenhet meg.

FÜGGELÉK

FELVI-RANGSOROK RANGSOROLÁSI SZEMPONTOK 2000–2010

Az elmúlt 10 év vizsgálatai során alkalmazott rangsorképző szempontok, utalva a felhasznált adatokra és azok forrásaira is.

I. Intézmények statisztikai jellemzői (adatalapú rangsorok)

1.1. Oktatói kiválóság mutatószámai (intézményi statisztikák alapján)

- 1.1. minősített oktatók száma
- 1.2. minősített oktatók aránya az összes oktatón belül
- 1.3. hallgatók–minősített oktatók aránya
- 1.4. Phd-fokozatot szerzettek száma
- 1.5. Phd-fokozatot szerzettek aránya az összes oktatón belül
- 1.6. kandidátusi fokozatot szerzettek aránya az összes oktatón belül
- 1.7. akadémiai doktorok aránya az összes oktatón belül
- 1.8. habilitáltak aránya az összes oktatón belül

1.2. Hallgatói kiválóság mutatószámai (intézményi és jelentkezési statisztikák alapján)

- 2.1. jelentkezők száma
- 2.2. bejutási arány
- 2.3. felvettek pontátlaga
- 2.4. nyelvvizsgálóval rendelkezők aránya a felvetteken belül
- 2.5. hallgatók száma
- 2.6. OKTV-helyezettek száma a jelentkezők között
- 2.7. legjobb középiskolában érettségizettek száma a jelentkezők között
- 2.8. hallgatók–OKTV-helyezettek aránya
- 2.9. PhD-képzésben részt vevők száma
- 2.10. Phd-fokozatot szerzettek száma
- 2.11. intézmény regionális vonzereje (a jelentkezők lakóhelye szerinti regionális arányok)

1.3. Oktatási infrastruktúra (intézményi statisztikák alapján)

- 3.1. kollégiumi férőhelyek
- 3.2. kollégiumi térítési díjak
- 3.3. könyvtári könyvállomány
- 3.4. egy számítógépre jutó hallgatók száma
- 3.5. internet-hozzáférési lehetőségek

II. Intézmények értékelési mutatói (véleménykutatási rangsorok)

II.1. Hallgatói véleményrangsorok

Oktatás színvonala

- 1.1. oktatás színvonala általában
- 1.2. oktatott szakismeretek naprakészsége
- 1.3. oktatott szakismeretek alkalmazhatósága
- 1.4. szakterület elismert képviselőinek jelenléte az oktatásban
- 1.5. szakmai gyakorlatok színvonala
- 1.6. elméleti képzés színvonala
- 1.7. szakterület napi gyakorlati példái, jelenségei az oktatásban
- 1.8. legszínvonalasabbnak tartott intézmények a képzésterületen

Diploma értéke

- 1.9. elhelyezkedés valószínűsége a szakterületen a végzés utáni egy-két éven belül
- 1.10. bejutás nehézsége
- 1.11. bejutás nehézsége a többi intézményhez képest
- 1.12. tanulmányi követelmények nehézsége
- 1.13. tanulmányi követelmények nehézsége a többi intézményhez képest
- 1.14. elhelyezkedési esélyek Magyarországon
- 1.15. elhelyezkedési esélyek Magyarországon a többi intézményhez képest
- 1.16. elhelyezkedési esélyek külföldön
- 1.17. elhelyezkedési esélyek külföldön a többi intézményhez képest
- 1.18. szaktudás versenyképessége az Európai Unióban
- 1.19. diploma elismertsége az Európai Unióban

Hallgatók intézményi menedzselése

- 1.20. oktatók segítőkészsége (mennyire segítik a diákokat a tanulmányi-szakmai munkában, előrejutásban)
- 1.21. szakmai önképzési lehetőségek
- 1.22. egyéni szakmai érdeklődés kielégítése
- 1.23. diákok szakmai konferenciákon való részvételi lehetősége
- 1.24. végzés utáni elhelyezkedés segítése
- 1.25. kutatásokba való bekapcsolódás lehetősége

-
- 1.26. képzés alatti munkalehetőségek biztosítása
-
- 1.27. főiskola, egyetem kapcsolata a szakmában működő vállalatokkal, cégekkel
-
- 1.28. külföldi részképzésben való részvétel lehetősége
-

Oktatási infrastruktúra

-
- 1.29. számítógép-ellátottság általában
-
- 1.30. számítógép-hozzáférés és szolgáltatások
-
- 1.31. könyvtár színvonala általában
-
- 1.32. könyvtárellátottság és szolgáltatások
-
- 1.33. tantermek felszereltsége intézményi épületek
-
- 1.34. intézmény épületeinek állapota
-
- 1.35. intézmény, tanítás helyszíneinek megközelíthetősége közlekedési szempontból
-
- 1.36. kollégium színvonala
-
- 1.37. intézmény „külleme” (mennyire szép, esztétikus)
-

Intézmény légköre

-
- 1.38. hallgatói önkormányzat érdekképviseleti tevékenysége
-
- 1.39. intézményi demokrácia
-
- 1.40. intézményen belüli étkezési lehetőségek
-
- 1.41. kulturális lehetőségek
-
- 1.42. sportolási lehetőségek
-
- 1.43. általában az egyetemi, főiskolai légkör
-
- 1.44. hallgatók tájékoztatása tanulmányi, képzési ügyekben
-
- 1.45. az oktatók és a hallgatók viszonya általában
-
- 1.46. képzés szervezettsége
-
- 1.47. az oktatómunka hallgatói véleményezése
-
- 1.48. hallgatói önkormányzat szolgáltató tevékenysége (6 alszempont szerinti)
-

Intézményi kötődés

-
- 1.49. mennyire érzik jól magukat a diákok az intézményben
-
- 1.50. mennyire kötődnek a diákok az egyetemhez, főiskolához
-
- 1.51. hányadik helyen jelölték meg az intézményt
-
- 1.52. ugyanazt az intézményt választanák-e ismét
-

II.2. Oktatói véleményrangsorok

- 2.1. főiskola/egyetem kapcsolata a szakmában működő cégekkel, vállalatokkal
- 2.2. oktatott szakismeretek naprakészsége
- 2.3. oktatott szakismeretek alkalmazhatósága
- 2.4. a szakterület elismert képviselőinek jelenléte az oktatásban
- 2.5. szakmai gyakorlatok színvonala
- 2.6. elméleti képzés színvonala
- 2.7. a szakterület napi gyakorlati példái, jelenségei az oktatásban
- 2.8. elhelyezkedés valószínűsége a szakterületen a végzés utáni egy-két éven belül
- 2.9. legjobb szakembereket kibocsátó intézmények
- 2.10. melyik intézményt ajánlaná ismerősének

II.3. Munkaadói véleményrangsorok

- 3.1. melyik intézményből választana friss diplomást
- 3.2. intézmények hírneve a munkaadók körében
- 3.3. melyik intézményt ajánlaná ismerősének

ADATFORRÁSOK:

Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. / Országos Felsőoktatási Információs Központ
 Oktatási és Kulturális Minisztérium
 Országos Tudományos Diákköri Tanács
 Educatio-OFIK - Universitas Press - JELTARS - MIMIKRI-Medián hallgatói kérdőíves véleménykutatásai
 Universitas Press kérdőíves munkaadói véleménykutatásai
 Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézet (MKIK-GVI) kérdőíves
 véleménykutatásai

A FELVI RANGSOR KIDOLGOZÁSÁBAN KÖZREMŰKÖDŐ SZAKMAI MŰHELYEK:

Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. / Országos Felsőoktatási Információs Központ
 Universitas Press Felsőoktatás-kutató Műhely
 JELTARS Jelenkor Társadalomkutató Műhely
 Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézet
 MIMIKRI-Közvélemény- és Piackutató Intézet
 Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet